

16. számában olvassuk, a temető *gyásztermét* jelenti („A farkasréti temető *gyásztermében* ravatalozták fel“). A *cinterem* szót ebben az értelemben ismeri a szépirodalom nyelve is. Megvan pl. *Krúdy Gyulánál*: „Borzadállyal tekintetem az ágyra, mely olyan volt e percben, mint a *cinterem* asztala, ahová egymásután fektetik a hullákat“ (Déli Hírlap 1918. aug. 29-i száma). Megtalálható *Mikszáthnál* is: „A sírhalmok és kőkeresztek erdeje közt egy bádofedelű kupola áll — a *cinterem*. „A sírvermek előcsarnoka“ (Rubinyi: Mikszáth stílusa és nyelve 122).

Látnivaló, hogy a címül írt szó az utóbb idézett helyeken a temetőnek már csak egy részét jelenti, éppen úgy, mint *Kunoss Szófüzérében* (1836), ahol 'sírbolt' a jelentése. Ennek az új használatnak bizonyosan ebben az esetben is az a feltevés volt az alapja, hogy a *cintérem* valamilyen termet jelent; s mivel az írók tudatában még homályosan élt annak az emléke is, hogy ez a szó valami úton-módon a temetővel kapcsolatos, azért a temetőbeli teremnek, vagyis a temetők halottasházának bizonyára régiesnek v. népiesnek gondolt megnevezéséül kezdték alkalmazni.

Csefkó Gyula.

Csapó föld, csapómester.

A debreceni csapók céhlevele a XV. században kelt s a város e tisztés korú céhlevelén kívül *Csapó utcájában* is, legalább ez idő óta, őrizi e nagymúltú s a régi világban nevezetes magyar mesterség emlékét. Ez volt a gyapjúcsapók, szűresapók utcája, mert régen az volt a régula, hogy utcák szerint külön-külön sorakozzanak a mesterségek. Hogy e mesterség milyen régi és milyen magyar, az Oklsz. szokatlanul sok *Csapó* személyneve is igazolja: harmincnál többet idéz csak az 1213 és 1519 közötti időből is, tehát a középkorból. Hogy azonban régen sem csupán gyapjút csaptak az emberek, azt bizonyosra vehetjük. Csapták egymást is, sőt talán éppen úgy, mint ma, 'egyet-mást' is elcsaptak néha, ha szerét ejthették. Geleji Katona István szerint a beszéd is lehetett *csapó*, ha csésőcsap volt, s méltán viselte a *csapó* nevet a kard is. Neveztek *csapónak* kosárfélt is régen — s így talán mégsem bizonyos, hogy az Oklsz. csapóharmincada mind a gyapjúcsapásról kapta a nevét, mint ahogy a Szótár érdemes szerkesztője gondolja.

Most e sok csapóhoz még egyet akarunk hozzácsapni. — A Duna—Tisza közén sok helyen ismernek egy sárga földfélélet, amit tapasztásra, síkálásra használnak s *csapóföldnek* neveznek. Hogy pontosabban szóljunk: a *csapóföld* nem egyéb, mint „meszes talajú szikes vízállásnak és tavaknak a feneké. Világossárga színű, nagyon meszes, szikes márga, mely vízben szétfolyik, azonban ha megszárad, kőkeménnyé lesz. A duna menti meszes szikesek vízállásaiban gyakori, ugyan másutt is előfordul, de ritkábban. Tapasztásra használják“ (Treitz: A szikes talajok javítása. Bpest, 1924. 231. l.)

Házak megcsaptatása ma divatból kimenőben van, de régen, pl. a XVI—XVIII. században nagyon fontos volt az efféle mesterség. Az Alföldön nemcsak a házakat, de a várakat sem mindég építették, hanem gyakran 'fonták' s azután sárral becsaptatták. Még a nevezetes Kanizsa, Érsekújvár vára is fából, sövényből, sárból épült, annál inkább pl. te-

szem azt Szegedé. — Ghyeczy Farkas írja pl. 1562-ben: „az kastély felállítása, fonyása, tapasztása kész; az belső palánk felállítása, fonyása kész, csak kötéseket kellene kötni, lövőhelyeket vágni“. Nem különben vágták tehát nevezetes várak lőréseit, mint ahogy az alföldi szegény ember vágja ma sárlháza ablakait.¹ Takács Sándor írja, hogy „többször emlegetik egyik-másik községnek kitünő tapasztó vagy sározó mestereit. Különösen híresek voltak a pápai *csapómesterek*, akik „*csapómivel keresik kenyerüket*“. (1561-i jelentés).²

Nagy fontosságú mesterség volt tehát ez a csapóság is, s nagy tudomány is kellett hozzá, hiszen még „a több emelet magasságú bástyák is fa- és agyagalkotmányok voltak“.³

Eszerint mind a *csapó föld*, mind a *csapó miv* igen régi szó lehet, különösen a kötelen Alföldön. Nemkülönb. mesterének, a csapónak neve is, hiszen az effélé primitív építés multja meghaladja a honfoglalást, sőt a történelemelőtti időkig nyúlik visszafelé. Elég pontos, részletes tudósításunk van pl. az avarok ilyen gyepűépítkezéséről s számtalan magyar nyelvi emlék is beszél róla (pl. Sövényvár, Sárvár, Gógányvár, Baranya, Kolozsvár stb.).

E régi jeles erősségek egyik mestere, a *csapó* — úgy elmerült az időben, mint ahogy művei, várai, — ha csapó földből, szikából épültek, valósággal szétfolytak, visszaültek a sárba, ahonnan fölemelkedtek. — Erről a csapóról és mesteréé anyagáról nem emlékeznek történeti szótáraink. Talán némi emlékéét őrzi mégis Molnár Albert, Páriz—Pápai szótára a „trulla, mauerkelle“ jelentésű *falcsapó* szóban (NySz.), amit ma „kőműveskanálnak“ szoktunk nevezni. A duna—tiszaközi *csapó föld* viszont a Tájyszótárból hiányzik. De ha él ez utóbbi szó, vajjon nem eleven-e ma is ezen a tájon a csapó föld mesterének, a csapónak neve is?

Viski Károly.

Kellemetlen pénz.

Hogyan? Lehet a pénz kellemetlen is? Hiszen az mindig kellemes, sőt mennél több van belőle, annál kellemesebb az embernek! A torontál-megyei Torontáltorda község nyelvjárása szerint lehet az bizony *kölle-metlen* is. Csakhogy ott nem azt jelenti ez a *kölle-metlen* jelző, amit köznyelvi *kölle-metlen* alakváltozata, t. i. ‘unangenehm’, hanem ‘überflüssig, nem okvetlenül szükséges, nem föltétlenül kellő’ a jelentése. Azt mondja pl. a torontáltordai magyar, hogy: *Van azoknak a sváboknak ölég kölle-metlen pénzük!* Vagy: *Nincs neköm egy garasom sē kölle-metlen* (= amely ne kellene föltétlenül, amely nélkülözhető volna).

A *kölle-metlen* > *kölle-metlen* szó e feltűnő nyelvjárási jelentésének okát kutatva először is feltűnik, hogy ellentét van a *kell* igének ‘oportet, debet, bedürfen, müssen, sollen’ és két származékának, a *kölle-metés* és *kölle-metlen* mellékneveknek ‘gratus, angenehm’ és ‘ingratus, unangenehm’

¹ Mind erre mind általában a törökvilágkori várépítésre nézve l. Takács Sándor: *Rajzok a török világból*. II. A magyar erősségek. Bpest, 1915. A fenti idézet: 45. l.

² Takács: Uo.

³ Takács: Uo. 43. l.